

Osaavia aikuisten ja ikääntyvien digitaitojen ohjaajia Lappiin - OdigO-hanke kehittämässä digitaitojen ohjausosaamista

Satu Elo, TtT, dosentti, yliopettaja, Tulevaisuuden terveysterveyst, Lapin ammattikorkeakoulu

Susanna Rivinen, KM, projektipäällikkö, Kasvatustieteiden tiedekunta / Media Education Hub, Lapin yliopisto

Hanna Vuojärvi, KT, dosentti, yliopistonlehtori, Kasvatustieteiden tiedekunta / Media Education Hub, Lapin yliopisto

Tuula Ahokumpu, TtM, lehtori, Osallisuus ja toimintakyky, Lapin ammattikorkeakoulu

Anne Jokelainen, Sosionomi (YAMK), AMO, lehtori, Osallisuus ja toimintakyky, Lapin ammattikorkeakoulu

Päivi Rasi, KT, YTT, apulaisprofessori, Kasvatustieteiden tiedekunta / Media Education Hub, Lapin yliopisto

Asiasanat: digitaidot, ikääntyvä, digitalisaatio, teknologia, ohjaus, osaaminen

Digitalisaatio haastaa niin palveluiden kehittäjät ja tarjoajat kuin niiden käyttäjätkin

Lapin ammattikorkeakoulu on mukana Lapin yliopiston vetämässä OdigO-hankkeessa, jonka tavoitteena on parantaa aikuisten ja ikääntyvien parissa parhaillaan ja tulevaisuudessa toimivien lappilaisten digitaitoja sekä lisätä heidän tietoisuuttaan aikuisten ja ikääntyvien digitaitojen tukemisesta. Hankkeen rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto (ESR) ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus (2021 - 2023).

Digitaaliset palvelut ovat lisääntyneet eri toimialoilla ja paine näiden kehittämiseen kasvaa erilaisten linjausten ja suositusten myötä. Omalta osaltaan Covid19-pandemia on luonut tarpeen kehittää nopeasti sähköisiä palveluntarjoamisen kanavia ja niihin liittyvää osaamista sekä palveluiden käyttöön liittyvää ohjausta. Informaatio- ja kommunikaatioteknologia (ICT)

on pandemian myötä tullut merkittäväksi tueksi vähentämään sosiaalisen eristytymisen vaikutuksia sekä tukemaan koulutusta ja erilaisia peruspalveluita, kuten mahdollistamaan ostosten tekemisen sekä erilaiset palveluihin liittyvät etätapaamiset (Garcia ym. 2021). Palveluntarjoajilta edellytetään osaamista kehittää ja tarjota aikuisille ja ikääntyville hyvin soveltuvia sähköisiä ja hybriditoteutuksena tarjottavia palveluja sekä osaamista tarjota tukea, ohjausta ja koulutusta käytön tueksi.

Digitaidot ymmärretään OdigO-hankkeessa laaja-alaisesti -ei vain teknisinä taitoina. Eurooppalainen digitaalisen osaamisen viitekehys DigComp erittelee viisi osaamisen osa-alueita, jotka ovat: 1. tiedon ja datan lukutaito, 2. kommunikointi ja yhteistyö, 3. digitaalisen sisällön tuottaminen, 4. turvallisuus ja 5. ongelmanratkaisu (Carretero Gomez ym. 2017). Viitekehyksessä on jokaiselle osaamisen alueelle lisäksi eri tasoja, joissa mukaan tulee oman osaamisen hallinnan lisäksi myös muiden ohjaamisen taidot. OdigO-hankkeessa digitaidoilla tarkoitetaan taitoja saavuttaa, ymmärtää ja arvioida digitaalista informaatiota: viestiä, tehdä yhteistyötä, edistää terveyttä ja turvallisuutta digitaalisissa ympäristöissä sekä tuottaa digitaalisia sisältöjä. Hankkeen ytimessä on ymmärrys siitä, että edistyneisiin digitaitoihin kuuluu myös taito auttaa ja ohjata muita digitaitoihin liittyvissä kysymyksissä.

Digitaitoihin liittyy myös medialukutaito ja terveyden lukutaito. Medialukutaidolla tarkoitetaan taitoa päästä käsiksi ja käyttää digitaalista teknologiaa ja mediaa, ymmärtää ja kriittisesti arvioida erilaisia mediatekstejä ja sisältöjä sekä kykyä tuottaa erilaisia mediatekstejä ja sisältöjä. Rasin ja Taipaleen (2020) mukaan ikääntyneiden digiosaaminen vaihtelee kaikilla digiosaamisen ja medialukutaidon ulottuvuuksilla; olennaista on, onko heillä riittävästi digiosaamista ja medialukutaitoa oman elämänsä lähtökohdista ja tarpeista käsin. Terveyspalvelut ja terveystiedon hyödyntäminen edellyttävät terveyden lukutaitoa, jolla tarkoitetaan Sorensenin ja kumppaneiden (2012) mukaan kykyä löytää, ymmärtää, hyödyntää ja arvioida terveyteen liittyvää tietoa sekä kykyä selviytyä terveydenhuoltojärjestelmässä. Erilaisten sähköisten palveluiden lisääntyessä sen rinnalle on tuotu lisäksi käsite digitaalinen terveyden lukutaito tai eHealth lukutaito, joilla viitataan kykyyn tehdä tietoon perustuvia päätöksiä hyödyntämällä eHealth ratkaisuja (Norman & Skinner 2006). Samanaikaisesti tiedetään, että ikä on yhteydessä eHealth lukutaitoon (Neter & Brainin 2012) ja ikääntyvän väestön digitaalinen terveyden lukutaito on nuorempia matalampi (Eronen ym. 2019, Eronen ym. 2020).

Kaihlasen ym. (2020) mukaan riittämättömät digitaidot hankaloittavat tai jopa estävät etäpalvelujen käyttöä ja niistä hyötymistä. Digitaalisten palveluiden käyttäminen nojautuu pitkälti internetin käyttötaitoihin. OdigO-hankkeessa haetaan ratkaisuja siihen, että osa lappilaisista aikuisista ja ikääntyvistä on syrjäytynyt tai vaarassa syrjäytyä digitalisoituneista palveluista, viestinnästä ja tiedonvälityksestä puutteellisten digitaitojen takia. Kaikilla ei myöskään ole halukkuutta käyttää digipalveluja tai -sisältöjä.

OdigO-hankkeen osatavoitteet ja toimenpiteet

Hankkeessa haetaan ratkaisuja digisyrjäytymiseen ja sen uhkaan nimenomaan kehittämällä palveluntarjoajien osaamista ohjata ja tukea käyttäjien digitaitoja. Hankkeen yhtenä tavoitteena on parantaa aikuisten ja ikääntyvien parissa parhaillaan tai tulevaisuudessa toimivien kasvatus- sekä sosiaali- ja terveystalouden korkeakouluopiskelijoiden digitaitoja ja digitaitojen ohjausosaamista. Hankkeen aikana korkeakoulut suunnittelevat, pilotoivat ja jatkokehittävät yhteistyössä sidosryhmien kanssa, omien erityisosaamisalueidensa mukaisesti yhteisen, digitaitojen ohjaamiseen kohdistuvan kokonaan uuden moniammatillisen verkko-opintojakson. Lapin yliopistossa uusi opintojakso tuotetaan osaksi Lapin korkeakoulukonsernin jatkuvan oppimisen täydennyskoulutustarjontaa sekä täydennyskoulutuksena toteutettavia, aikuiskoulutukseen suuntautuneita erillisiä opettajan pedagogisia opintoja. Ammattikorkeakoulussa opintojakso integroidaan ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin tarjottavana profiloivana opintojaksona sekä tiettyihin sosiaali- ja terveystalouden perustutkintoihin vapaasti valittavina opintoina tai osaksi harjoittelukokonaisuuksia.

Hankkeessa tavoitteena on myös lisätä tietoisuutta aikuisten ja ikääntyvien digitaitojen tukemisesta. Tähän tavoitteeseen vastataan tietoisuilla ja webinaarisarjalla, jossa hankkeen ajan tuotetaan seitsemän yhtenäisen kokonaisuuden muodostavaa webinaaria. Kohderyhmänä ovat aikuisten ja ikääntyvien parissa toimivat asiantuntijat, jotka työssään tarvitsevat digitaitojen osaamista sekä laajempi yleisö. Ensimmäinen webinaari seitsemänosaisesta ”Aikuisten ja ikääntyvien digitaitojen ohjaaminen” sarjasta pidettiin joulukuussa teemalla Digitaidot - paljon muutakin kuin vain teknisiä taitoja. Webinaaritallenteet tulevat hankkeen kotisivuille myöhemminkin katsottavaksi [OdigO-hankkeen kotisivuilta](#).

LUC-konsernin yhteistyön vahvistaminen

Hankkeen yhtenä tavoitteena on synnyttää uusia kumppanuuksia ammattikorkeakoulun ja yliopiston välille. Hankkeessa rikastetaan Lapin yliopiston aikuisopetukseen suuntautuvaa opettajankoulutusta integroimalla aikuisten ja ikääntyvien digitaalisten ohjausosaamisen teemaan uusi moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveysalan kanssa. Yliopiston vahva tutkimusosaaminen sekä ammattikorkeakoulun työelämäyhteys antavat yhdessä hyvät puitteet myös Lapin korkeakoulukonsernin välisen koulutus-, tutkimus ja kehitysyhteistyön vahvistamiseen. OdigO-hanke omalta osaltaan toimii pioneerina myös yhteisopettajuudessa ja ristiinopiskelussa.

Lähteet

Carretero Gomez, S., Vuorikari, R. and Punie, Y. 2017. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use, EUR 28558 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg. doi: 10.2760/38842

Eronen J., Paakkari L., Portegijs E., Saajanaho M., & Rantanen T. 2019. Assessment of health literacy among older Finns. *Aging Clinical and Experimental Research*, 31(4), 549–556. <https://doi.org/10.1007/s40520-018-1104-9>

Eronen J., Paakkari L., Portegijs E., Saajanaho M., & Rantanen T. 2020. Health literacy supports active aging. *Preventive Medicine*. doi: 10.1016/j.ypmed.2020.106330

Garcia K.R., Rodrigues L., Pereira L., Busse G., Irbe M., Almada M., Christensen C., Midão L., Dias I., Heery D, Hardy D.L., Quarta B., Poulain M.M., Bertram M, Karnikowski M. & Costa E. 2021. Improving the digital skills of older adults in a COVID-19 pandemic environment. *Educational Gerontology* 47(5), 196–206. <https://doi.org/10.1080/03601277.2021.1905216>

Kaihlanen, A. 2021. Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. THL Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Neter, E. & Brainin, E. 2012. eHealth Literacy: Extending the Digital Divide to the Realm of Health Information. *Journal of Medical Internet Research* 14(1):e19. doi: 10.2196/jmir.1619.

Norman, C.D., Skinner, H.A. 2006. eHealth literacy: essential skills for consumer health in a networked world. *Journal of Medical Internet Research*. 8(2), e9. 10.2196/jmir.8.2.e9

Rasi, P. & Taipale, S. 2020. Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia* 34(4), 328 - 332.

Sorensen, K., Van den Broucke, S., Fullam, J., Doyle, G., Pelikan, J., Slonska, Z., Brand, H. & (HLS-EU) Consortium Health Literacy Project European. 2012. Health literacy and public

health: a systematic review and integration of definitions and models. BMC Public Health
12:80. doi: 10.1186/1471-2458-12-80